

РЕЦЕНЗИЯ

Относно: процедура за защита на дисертационен труд на докторант Весела Емилова Петрова на тема: „Изследване и оценка на корпоративната социална отговорност на минните предприятия” за придобиване на образователна и научна степен „доктор” по научно направление 3.7. „Администрация и управление”, докторантска програма „Икономика и управление (минно производство)”.

От доц.д-р Радостина Телериг Бакърджиева, секция „Икономика на фирмата” към Институт за икономически изследвания към БАН, член на научно жури, определено със заповед № Р- 1146/ 11.12.2017 на Ректора на МГУ „Св. Иван Рилски” проф. д-р Любен Тотев.

1. Общо представяне на дисертационния труд

Дисертационният труд „Изследване и оценка на корпоративната социална отговорност на минните предприятия” с обем 178 страници се състои от следните компоненти: заглавна страница, съдържание, списък на таблиците /24/, фигурите /7/, графиките /12/, увод, изложение, систематизирано в три глави, заключение, основни приноси, списък на публикациите, приложение /анкетна карта/, списък на използваната литература, включващ 179 литературни източника- 53 на български език, 109- на английски език и 17 електронни източника- специализирани сайтове, публикации / 3 броя/.

Компонентите на дисертационния труд, представен от г-жа Петрова са в пълно съответствие с изискванията на чл. 27, ал. 2 от Правилника за прилагане на закона за развитие на академичния състав на Република България.

2. Преценка на структурата и съдържанието на дисертационния труд.

Дисертационният труд принадлежи към едно от най-актуалните направления на новата управленска школа- Корпоративната социална отговорност. Привържениците на това направление защитават концепцията за активната роля на бизнеса при решаването

на важни социални и екологични проблеми в съвременната икономическа реалност, изследват социалната и екологична активност на икономическите агенти, техният рационален избор на корпоративно отговорно поведение, интегрирано в конкретни фирмени стратегии и в последните години акцентират вниманието си върху оценката на съответствие, релативно на европейското законодателство, което в тази област е изключително динамично.

В този контекст дисертационният труд покрива нова, неизследвана ниша в икономическата теория, чийто бекграунд отскоро е поставен в университетската управленска наука. Налице са факторите, които обуславят научното изследване като актуално- неразкрит теоретически проблем, систематизация на икономически теории, емпирично изследване с предварително заложи хипотези въз основа на въпросник и проведени интервюта, самостоятелно разработена методология и обработка на иконометрични резултати с цел дефиниране на изводи и препоръки, както и изграждане на концептуален модел въз основа систематизация на първична фирмена информация, а също и обобщаване на резултати от самостоятелно проведен социологичен анализ.

Темата на дисертационния труд „Изследване и оценка на корпоративната социална отговорност” е недостатъчно изследвана в българския академичен и научен ресурс. Както заглавието, така и предложеният анализ са новаторски, защото за разлика от други изследвания, тук е поставен акцент върху минните предприятия и оценката на тяхната корпоративна социална отговорност, както и специфичните им социално отговорни практики като осъзнат корпоративен избор.

Актуалността на избраната тема е безспорна с оглед перспективите за устойчиво развитие през XXI в. и европейския дневен ред.

Целта на дисертационния труд е дефинирана точно и акуратно. Новаторската идея е да се разработи „методика за изследване и оценка на КСО в минните предприятия и да се предложи критерий за ранжиране на тези предприятия, съгласно степента на техните социално отговорни политики”. / с.9/

За постигането на целта и подцелите докторантът дефинира 5 основни задачи:

- Задълбочен преглед на научната литература в областта на КСО
- Разкриване на спецификата на минните дейности
- Провеждане на социологическо изследване на две минни предприятия с цел идентифициране на ключови нагласи на работниците и служителите към опазването на околната среда, трудовата сигурност и обучението на персонала

- Съставяне на математико-статистически модел за оптимално разпределение на разходите за КСО в минните предприятия
- Разработване на методика за изследване и оценка на КСО в минните предприятия и тяхното ранжиране според социално отговорните им инвестиции в четири основни измерения.
- Апробиране на разработената методика по метода case study.

Обект на дисертационния труд са минни предприятия в България.

Предмет на дисертационния труд е „изследването на възможностите за оптимизиране на КСО в предприятия от минния бранш”. / с.11/

Приложеният икономически инструментариум е богат и разнообразен.

В първа глава е приложен успешно аналитичен подход, в резултат на който е систематизиран панел от академични изследвания по разнообразни критерии. В 6 таблици са съпоставени разнообразни теории и подходи при изследване на КСО въз основа на разнообразни критерии. Систематизирането и сравняването на концепции показва умение на докторанта да анализира задълбочено изследвания проблем и да формулира практико-приложни изводи.

Във втора глава са систематизирани резултатите от емпирично изследване въз основа на анкетна карта с 20 стандартизирани и 2 отворени въпроса. Направена е модерна графична обработка и са изведени резултати от изследването на фирмите.

В трета глава са използвани математически методи при изследване на състоянието и тренда на компонентите на КСО в изследваните предприятия, както и апробираното допълнително предприятие. Резултатите са систематизирани в модерни графични формати.

Трите основни глави в дисертацията са оптимално структурирани. Всяка от тях завършва с обобщение, акцентиращо върху доказателствата на заложените хипотези и основни изводи.

Първа глава с обем 47 стр. /12-58 стр./ се състои от три симетрични подчасти със съответни подразделения в зависимост от обекта на изследване и е посветена на анализ на основните теории и концепции за КСО. Най-голямо внимание е отделено на представянето на динамиката на концепцията на КСО. Систематизирани са теории в динамичен ред от края на 19 в. до днес. Анализирани са теоретичните постановки на автори като Боуен / 15-16 с./, Сети / с. 16/, Каръл / с.16-17/ , Котлер /с.19/.

Направен е паралел между КСО и корпоративно гражданство / с.32/, между КСО и теорията за споделените ценности” / с.32/. Задълбочено са анализирани 3Р модела на КСО / People, Planet, Profit/, както и модела на КСО Plan- Do – Check- Act / с. 34 /.

Акцент в първа глава е поставен и върху идентифицирането и разкриването на изискванията на отделните групи заинтересовани страни и тяхното разпределение на първични и вторични. Формулирани са етапите за анализ на заинтересованите страни с цел посторяване на матрица на заинтересованите страни, която да изпълнява функцията на компас при определяне на корпоративното поведение на фирмите.

Изследвани са разнообразни подходи, прилагани при анализа на КСО от различни автори- икономически /с.22/, социално – икономически / с.22/, корпоративен егоизъм, алтруизъм, и „разумен егоизъм” / с.23/. Систематизирани са резултати от предходни емпирични изследвания на КСО / Московец, Уадок, Соломон, Хансен, Берман, Манголис, Уолш. / с. 26-31/

В първа глава са изследвани и международни стандарти за КСО, като например Глобален договор, Social Accounting 8000, Account Ability 1000, ISO 26 000, ISO 14 001, OHSAS 18001 и техните специфични изисквания, заложи в конкретни показатели.

Втора глава, която е с най- голям обем, /60 стр./ има няколко фокуса. В нея са представени специфичните особености на миннодобивната индустрия. Отделено е внимание на стратегическото значение на отрасъла за икономиката и неговата специфика- висока капиталопоглъщаемост, експортната ориентираност, висок риск, източник на заетост . Анализирана е спецификата на КСО в минните предприятия, на която голямо внимание отделят и авторитетни международни институции като ОИСР. Изучен е положителен опит на две канадски, австралийска и норвежка компании. Представен е бизнес-модела на „ Асарел Медет ” АД, „ Елаците – Мед” АД, „Дънди Прешълс Метълс” ЕАД, обследвани по метода на „изследване на фирмен случай”.

С най-голяма научна стойност се отличава анкетното проучване в две доказани социално отговорни предприятия- „ Асарел- Медет” АД и „ Дънди Прешълс Метълс” ЕАД. Резултатите се основават на попълнени анкетни карти -111 в първото предприятие и 86- във второто. Анкетната карта е с 20 стандартизирани въпроса, групирани в 4 основни панела – Управление /6 въпроса/, Околна среда /4 въпроса/, Трудови отношения / 4 въпроса/, Връзки с местната общност / 6 въпроса/. Приложена е скалата на Ликерт с 5 степенни оценъчни нива, която позволява оптимално разпределение на отговорите и широки възможности за тяхното съпоставяне.

Преди основните въпроси са систематизирани емпирични първични данни относно разпределението на служителите по възраст, образование, пол и вид работа. Анкетната карта съдържа и 2 нестандартизирани въпроса, даващи възможност на мениджърите да изразят лично мнение и да дадат конкретни оценки и препоръки към дейността на техните компании. Емпиричните данни са представени в графичен формат и са систематизирани резултати на фирмено равнище и в сравнителен контекст.

С най-голяма тежест за положителната оценка на целия дисертационен труд обаче, се отличава трета глава. В нея са изследвани реални фирмени финансови и нефинансови показатели, като целта е да се направи обективен мониторинг и задълбочена оценка на социално отговорните инвестиции в изследваните предприятия по отделни компоненти за период от 9, респективно 8 години във второто предприятие. Социално отговорните инвестиции са систематизирани в три групи- Разходи за опазване на околната среда, Разходи за развитие на човешките ресурси, Разходи за здраве и безопасни условия на труд, като всички те са съотнесени към сумите на общия капитал и нетната печалба. Този рационално използван подход позволява разкриване на структурните разлики по компоненти на КСО в двете изследвани предприятия и тяхната динамика през изследвания период от време. Установена е също математическа релация между фирмените разходи по компоненти на КСО.

Разработената оценка за КСО е апробирана в минно-строителна компания „Евро Алианс Инженеринг” АД.

Ценността на анализа в трета глава произтича от това, че тук са представени реални фирмени резултати, акумулирани на база първична информация. Богатата емпирична база позволява от наличната информация да бъдат изведени реални резултати и изводи.

Резултатите от емпиричното изследване във втора и трета глава напълно доказват теоретично заложената теза за ролята на идентифицирането на работниците и служителите като първична заинтересована страна, което трябва да се идентифицира като приоритет на корпоративните ръководства.

Всичко това прави трета глава изключително ценна за акумулираната положителна оценка на дисертационния труд.. Емпиричното изследване е смело предизвикателство в област, недостатъчно засегната досега от икономисти, аналитици и социолози, което му придава характеристика на уникалност. Конструиранията база данни позволява не само апробация на абстрактни хипотези, но и разкриване на реални тенденции и възможност за дефиниране на конкретни препоръки. Висока оценка

заслужава и първично изградената методология, въз основа на която е проведено изследването във втора и трета глава.

Комплексната оценка относно трета глава е, че мониторингът и оценката на КСО по компоненти са пионерско начинание и рефлектират във висок изследователски принос поради голямата приложна ценност на създадената база от фирмени данни. Тази така построена база може периодично да се актуализира и да служи в интерес на бизнеса, академичната общност и публичните институции.

3. Научни и научно-приложни приноси

Проблемът при оценката на приносите е, че те са повече от оповестените от докторанта, но не са прецизно формулирани. В последствие научните приноси би следвало да бъдат допълнително преосмислени и задълбочено презентирани. Научен принос не са използваните приоритетно методи и инструменти на анализ, а получените резултати и оценки и обосноваването конкретни препоръки.

Напредък в теоретичен контекст е систематизирането на теории относно КСО изобщо и КСО в минните предприятия, в частност. Неоспорим е индивидуалният принос на докторанта при обобщаване на резултатите от анкетното проучване във втора глава и емпиричното изследване в трета глава, които дават пълно основание, за извода, че докторантът прилага разнообразни статистико-математически методи на анализ и оценка на фирма.

4. Публикации и участие в научни форуми

Верификацията на публикациите също може да бъде аргумент, доказващ качествата на докторанта и активното участие в научни форуми и конференции. Докторантът представя информация за няколко публикации – статия с колектив от автори и научни доклади /2 бр./, изнесени на научно-практически конференции и публикувани в Годиника на МГУ „Св. Иван Рилски”.

Публикациите са доказателство за последователност в подготовката на докторанта и способността и за самостоятелен анализ на сложни икономически процеси и явления.

5. Критични бележки и препоръки

Анкетното проучване във втора глава може да се счита за успешно проведено. Обработените обеми от първична информация са систематизирани в общо 40 диаграми за двете изследвани предприятия. Би могло да се препоръча по-задълбочен анализ на всяка една от диаграмите, както и още по-комплексен сравнителен анализ между двете предприятия по всеки отделен критерий. От отговорите на отворените въпроси биха могли да бъдат изведени задълбочени препоръки и към двете предприятия, още повече че отговорите на мениджърите са сходни, особено що се касае до проблемите в предприятията.

На стр. 71 са систематизирани определени „въздействия на минната индустрия“. Не би ли била по-оптимална формулировката Мерки за намаляване на негативното влияние на минната индустрия върху околната среда и обществото, което директно насочва към отрицателните последици от дейността на минните предприятия върху екологията на регионите, в които те оперират, и мерките по опазване на околната среда- при това доброволни мерки и инициативи за сметка на бизнеса.

Високо се оценява, че докторантът прави опити за самостоятелна систематизация. Но на стр. 63 в таблицата за КСО в минната индустрия наред с икономическата и социалната отговорност липсва екологичният компонент, който обаче не е пропуснат, а напротив задълбочено е представен на с.64 в теоретичен контекст.

Препоръките са:

Резултатите от емпиричното изследване в съкратен вариант /около 30 с./ задължително да бъдат предоставени на Българска минно-геоложка камара, КНСБ, КТ «Подкрепа», Българска стопанска камара, академични институции и висши училища, тъй като тези институции имат потребност от първична информация по темата на КСО.

Да се направи минимизирана публикация /студия/, обобщаваща резултатите от емпиричното изследване, която да бъде публикувана в списание с висок импакт фактор.

5. Въпроси за дискусия към дисертанта

Към дисертанта с цел да разкрие потенциала си могат да бъдат зададени следните въпроси:

1. В дисертационния труд се изследва корпоративната социална отговорност в минните предприятия. На много места в дисертацията се употребява и терминът „социална отговорност“ / с.15 /, изчисляват се социално отговорни

инвестиции /с.124/. Възможно ли е докторантът да направи паралел между термините – социална отговорност, корпоративна социална отговорност, социално отговорни инвестиции.

2. Повод за втория въпрос дава направения извод на стр. 57. Ако г-жа Петрова е мениджър на предприятие, кой международен стандарт би избрала за самооценка на КСО на предприятието? И респективно кои стандарти подлежат на задължителна оценка от лицензирана фирма-сертификатор?
3. На стр. 42 при построяването на матрицата на заинтересованите страни са обособени при вертикалната субординация две нива- дружество и корпоративно ниво. Няма ли съвпадение? Какви са аргументите за това?
4. Според докторанта изводите за тренда на КСО в изследваните предприятия по компоненти могат ли да се считат за общовалидни относно всички минни предприятия или отличават бизнес-модела единствено и само на изследваните предприятия?

6. Заключение и предложение.

На база на постигнатите резултати при разработването на дисертацията на докторант Весела Емилова Петрова може да се обобщи, че дисертационният труд адекватно отговаря на критериите и изискванията за присъждане на степен „доктор“, залегнали в Правилника за прилагане на Закона за развитие на академичния състав в Република България, на Правилата и процедурите за приемане и обучение на докторанти в МГУ „Св. Иван Рилски“, както и във вътрешните правила на катедра „Икономика и управление“ за придобиване на образователна и научна степен „доктор“.

Установено е пълно съответствие и надскачане на минимално изискуемия праг по всички задължителни направления на активност- образователни критерии със задължителни докторантски минимума, педагогически опит, участие в икономически конференции.

Дисертационният труд има неоспорима изследователска ценност- актуалност на проблема, новаторски компонент, заложен в изследването, комплексно систематизирана методология, ясни и конкретно формулирани цели и задачи, практически изводи и препоръки.

Въз основа на всичко изложено като отговорен и прецизен рецензент давам висока положителна оценка на дисертационния труд на Весела Емилова Петрова „Изследване и оценка на корпоративната социална отговорност на минните предприятия” и препоръчвам на уважаемото научно жури да даде положителен вот за присъждане на образователна и научна степен „ доктор”.

София, 29.01.2018

Рецензент:

(доц. д-р Радостина Бакърджиева)

